

BİBLİYOGRAFYA :

Rıdvan Nafiz — İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Sivas Şehri*, İstanbul 1928, s. 108-112; G. de Jerphanion, *Mélanges d'archéologie anatolienne*, Beyrut 1928, s. 85-86, lv. XXXIV-XXXV; A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 152-155; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri (Selçuklu ve Beylikleri Devri)*, İstanbul 1970, I, 49-57, 267-270 (resimler); Halil Ethem — M. von Berchem, *Corpus Inscriptionum Arabicarum*, III, Kahire 1910-17, s. 26; Osman Turan, "Selçuklular Zamanında Sivas Şehri", *DTCFD*, XI (1951), s. 447-457; Mahmut Akok, "Sivas'ta Buruciye Medresesinin Rölövesi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XV/2, Ankara 1968, s. 5-38.

SEMAVİ EYİCE

BURZÜLİ

(البرزلی)

Ebü'l-Kâsım b. Ahmed b. Muhammed el-Belavî el-Kayrevânî (ö. 844/1440)

Mâlikî fakihî.

Kayrevan'a bağlı Burzüle'ye veya Benî Birzâle kabilesine nisbetle Burzüli diye tanınır. 740'ta (1339) Kayrevan'da doğdu, daha sonra Tunus'a yerleşti. Ebû Abdullah İbn Merzûk el-Hatîb, Ebû'l-Hasan el-Batrûnî, Ahmed b. Muhammed el-Belensî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed eş-Şebîbî, Ahmed b. Haydara et-Tevzerî, Ebû'l-Abbas el-Mümnânî, Burhâneddin eş-Şâmî, İbnü'l-Hâce el-Belensî gibi tanınmış âlimlerden ders aldı. Kırk yıl kadar İbn Arafе ile beraber bulundu; ondan tefsir, hadis, fıkıh, kıraat, tasavvuf, nahiv, mantık ve matematik konularında birçok kitap okuyup icâzet aldı. 1438 yılında hac yolculuğu sırasında Kahire'ye uğradı. Bir müddet orada ikamet edip ders okudu ve ders verdi. Tunus'a dönünce Zeytûne Camii imamı oldu. Bu arada ders okutmayaya başladı. Sadece Tunus'ta değil bütün Mağrib bölgesinde fetva için ona çağırılırdı. Ebû'l-Kâsım İbn Nâcî, Ebû Zeyd es-Seâlibî ve Ebû'l-Abbas Halûlû önde gelen talebeleridir. Kahire'deki ikamet sırasında da İbn Hacer el-Askalânî ve Ahmed b. Yûnus'a icâzet vermiştir.

100 yıldan fazla bir ömür sürmüş olan Burzüli Tunus'ta vefat etmiştir. Vefat tarihi bazı kaynaklarda 841 (1437), 842 (1438), 843 (1439) olarak da zikredilmektedir.

Eserleri. 1. *Câmi' u mesâ'il-i aḥkâm fî mâ nezele bi'l-müftîn ve'l-ḥukkâm. Dîvânü'l-Burzülü* diye de bilinen eser iki cilt olup Mâlikî mezhebine göre çe-

şitli konularda verilen birçok fetvayı, fetva verenin ismini de zikrederek nakleder. Zaman zaman devrin içtimaî ve iktisadî hayatı ile tarihî olaylar hakkında da bilgi verir. Bu özelliğiyle X-XIV. yüzyıl Kuzey Afrika'sı hakkında önemli bir yere sahip olan eser, Venşerîsî'nin (ö. 914/1508) meşhur *el-Mi'cârü'l-Mu'rib* adlı kitabının da temel kaynakları arasındadır. Eserin Tunus Millî Kütüphanesi'nde dört yazma nüshası vardır (Mahfûz, I, 116; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, II, 319; *Suppl.*, II, 347). 2. *el-Hâvî fi'l-fetâvâ. Nevâzilü'l-Burzülü* olarak tanınan eser iki cilt olup yazma bir nüshası Tunus Millî Kütüphanesi'nde bulunmaktadırdır (nr. 4851). Ebû'l-Abbas Halûlû ve Bû Saîdî tarafından da ihtisar edilen eserin vakıfla ilgili bir bölümü Belkâsım Tabâbî tarafından neşredilmiştir (Tunus 1987).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Ḍau'ü'l-lâmî*, XI, 133, 189; Ahmed Bâbâ et-Tinbuktî, *Neylû'l-ibtihâc*, Beyrut, ts., s. 225-226; *el-Hulelû's-sündüsüye*, I, 685; Mahlûf, *Seceretü'n-nûr*, s. 245; Brockelmann, *GAL*, II, 319; *Suppl.*, II, 347; Ziriklî, *el-A'lam*, VI, 6; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, VIII, 94; Muhammed b. Hasan el-Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî*, Medine 1396-97/1976-77, II, 256-257; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lamü'l-mağribî'l-'Arabî*, Rabat 1979-83, II, 131, 132; Mahfûz, *Terâcî-mü'l-mu'ellifîn*, I, 115-117; H. R. Idris, "al-Burzülü", *EI²* (İng.), I, 1341.

ALİ ŞAFAK

BUSBEKE, Ootgeer Giseliñ van

(1522-1592)

Kanûnî Sultan Süleyman devrinde
Alman imparatorunun
elçisi sıfatıyla
İstanbul'a gelen
Flaman asıllı diplomat.

Bugün Belçika - Fransa sınırında bulunan Lille şehri yakınındaki Komen'de doğdu. Adı Fransız imlâsına uydurularak Ogier (Augier) Ghislanin (Ghislen) de Busbecq şeklinde yazılmış ve daha çok Fransızca şekliyle tanınmıştır; Türkçe'de sadece Busbek olarak bilinir. Babası Busbeke mâlikânesinin sahibi olan çok eski bir soylu aileye mensup Joris (George) van Busbeke'dir. Annesi ise büyük bir ihtimalle şatonun hizmet personelinin Catharina Hespel adında bir kadındı. Meşrû bir çocuk olmamasına rağmen babası onu öz oğullarından ayırmamış ve iyi bir tahsil görmesini sağlamıştır. Çocukluğu babasının şatosunda geçti. On sekiz yaşına kadar Louvain'de

öğrenim gördükten sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerini dolaştı. Önce Paris'e, sonra İtalya'ya gitti ve uzun süre Venedik'te kaldı. Çağının ünlü hümanist ilim adamlarıyla tanışarak eski Yunan ve Roma dilleriyle medeniyetleri hakkındaki bilgilerini tamamladı. Babasının yakın dostu Joris van Halewijn zaten onun bu konuda yetişmesini sağlamıştı.

Busbeke 1554'te Alman İmparatoru I. Ferdinand tarafından İngiltere Kraliçesi Mary Tudor ile Charles-Quint'in oğlu İspanya Kralı II. Philippe'in evlenme töreni için İngiltere'ye gönderildi ve dönüşünde acele Viyana'ya çağırılarak kendisine elçilik göreviyle Osmanlı Devleti'ne gönderileceği bildirildi. Busbeke'nin İstanbul'daki elçiliği 1562'ye kadar sekiz yıl sürmüştür. Busbeke, Alman İmparatorluğu'nun 1551'de Osmanlı Devleti ile anlaşmayı bozarak Transilvanya'yı işgal etmesi üzerine Rumelihisarı'na kapatılan ve buradan iki yıl sonra hasta bir halde çıkabilen elçi Malvezzi'nin yerine bozuk siyasî durumu yoluna koymak düşüncesiyle gönderilmişti. Çok hassas bir dönemde devletin çıkarlarına en uygun çözümleri getiren yeni elçi, o sırada Anadolu'da bulunan padişahı görmek için Amasya'ya kadar yaptığı seyahatte ve İstanbul'da gördüklerini çok süslü bir üslûpla yazdığı dört Latince mektupta anlatmıştır. Sekiz yıl içinde bir taraftan da bazı bitkilerle eski sikkeler ve özellikle nâdir el yazması kitapları toplamıştır.

Busbeke 1562 yılı sonlarında Viyana'ya döndü. Bir süre sonra İmparator II. Maximilian'ın oğulları Arşidük Rodolphe ve Ernest'i İspanya'ya götürdü, geri geldiğinde de Maximilian'ın küçük yaşta ki diğer oğullarının yetiştirilmeleriyle görevlendirildi. 1570'te Arşidüşes Isabella Fransa Kralı IX. Charles ile evlendiğinde onunla birlikte Fransa'ya gitti, 1574'te kralın ölümü üzerine genç kraliçeyi geri getirdi. Fakat sonra tekrar Paris'e dönerek burada 1592 yılına kadar kaldı ve resmen kraliçenin işleriyle meşgul olmakla beraber Fransa'dan derlediği bilgileri imparatora bildiren bir ajan gibi çalıştı. Paris'ten II. Maximilian (ö. 1576) ile halefi II. Rodolphe'a (ö. 1612) yazdığı mektuplar o yılların dünya ve Osmanlı tarihleri için önemli belgelerdir.

Hayatının son yıllarında baba ocağına dönmeyi arzu eden Busbeke imparatorun izniyle 1592'de yola çıktı. Ancak başına gelen bazı olaylar yüzünden memleketine ulaşmadan Saint Germain ka-

sabası yakınındaki Maillot şatosunda 28 Kasım 1592'de öldü. Cenazesi Saint Germain Kilisesi'nin hazinesine gömüldü; sadece kalbi çıkarılarak kendi mâlikâne-
sindeki aile mezarlığına konulabildi.

Busbeke'nin Türkiye tarihi bakımından en değerli eseri, Venedik'te bulunduğu sırada dost olduğu Nikolaus Mikhault'a yazdığı dört uzun Latince mektuptur. İlk olarak bu mektuplardan sadece ikisi 1581 yılında *Itinera Constantinopolitanum et Amasianum ab Augerio Gislelio Busbequio ve D. ad Solimanum Turcarum Imperatorem...* başlığı ile Antwerpen'de Ch. Plantijn tarafından yayımlanmış, bunu 1590'dan itibaren Paris, Leipzig, Rostock, Prag, Frankfurt ve daha başka Avrupa şehirlerinde yapılan ve dört mektubu da içine alan başka baskılar takip etmiştir. Yaşayan dillere ilk tercümesi ise Almanca olarak *Vier Sendschreiben der türkischen Botschaft...* başlığı ile J. Fr. Endters tarafından yapıp Nürnberg'de 1664'te basılmış, İngilizce'si de *The Four Epistles of A. G. Busbequius Concerning his Embassy into Turkey...* adıyla J. Taylor ve J. Wyat tarafından yayımlanmıştır (London 1694). İkinci İngilizce tercümesi *Travels into Turkey...* başlığı ile J. Robinson ve W. Payne tarafından bastırılmıştır (London 1744). Abbé de Foy'un yaptığı Fransızca tercüme ise *Lettres du Baron de Busbecq Ambassadeur de Ferdinand I... auprès de Soliman II...* adıyla yayımlanmıştır (Paris 1748). Notlarla zenginleştirilmiş çok iyi bir İngilizce tercüme 1881'de Londra'da Ch. T. Forster ile F. H. Daniell, Almanca yeni bir tercüme de W. von der Steinen tarafından 1926'da Erlangen'de yayımlanmıştır. Çek, Flaman, İspanyol dillerinde de tercümele-
ri olan ve yalnız yirmiden fazla Latince baskısı bulunan bu kitap 1936 yıllarına doğru Hüseyin Cahit Yalçın tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilerek *Fikir Hareketleri* dergisinde kısmen basılmış, sonra *Türk Mektupları* adıyla Remzi Kitabevi tarafından kitap halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1939). İngilizce'den Türkçe'ye ikinci tercümesi Osman Yüksel Serdengeçti tarafından *Kanunî Dev-*

rinde Bir Sefirin Hâtıratı başlığı ile (Ankara 1953), üçüncü tercümesi ise Ayşe Kurutluoğlu tarafından *Türkiye'yi Böyle Gördüm* (İstanbul, ts.), adıyla yayımlanmıştır.

Busbeke İstanbul'da kaldığı süre boyunca Çemberlitaş civarındaki Atik Ali Paşa evkafından olan Elçi Hanı'nda oturmuştur. Mektuplarında bu han hakkında hayli ayrıntılı bilgi verir. Osmanlı topraklarına ilk olarak Macaristan'ın Gran (Estergon) şehrinde giren Busbeke Rumeli'nin Türkler'e ait kısmını boydan boya geçerek 20 Ocak 1555'te İstanbul'a ulaşır. İstanbul, Türkler'in örf ve âdetleri, devlet ileri gelenleri, saray ahvali hakkında gördüklerini ve duyduklarını anlatır, özellikle Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi olayı üzerinde durur. Busbeke ve beraberindekiler 9 Mart'ta Amasya'ya gitmek üzere Üsküdar'a geçerler. Yol üzerinde gördükleri şeylere, köy ve kasabalara dair değerli bilgiler veren Busbeke, Ankara'da Hacı Bayram Camii'nin yanındaki Augustus Mâbedi'nin duvarlarının iç yüzünde Latince, dış yüzünde Grekçe olarak yer alan Roma İmparatoru Augustus'un vasiyetnâmesini (Monumentum Ancyranum) ilk defa kopya ederek ilim âleminde tanıtır. 7 Nisan'da Amasya'ya varan heyet burada Kanunî Sultan Süleyman tarafından kabul edilir. Haziran başlarında İstanbul'a dönen Busbeke raporunu vermek üzere Viyana'ya hareket eder. Daha sonra tekrar İstanbul'a dönen elçi diğer mektuplarında o devirdeki Türk hayatı hakkında birçok bilgi verir. Bu arada saray entrikaları üzerinde de durur ve özellikle Sadrazam Rüstem Paşa'nın yaptıklarını anlatır. Elçiliği sırasında İstanbul'da çıkan büyük bir veba salgını sırasında Büyüka-
da'ya kaçan Busbeke, heyetin hekimi olan W. Quacquelbe'nin salgın sırasında hastalanarak öldüğünü de açıklar.

Türkler'in savaş usulleri hakkındaki bir yazısı ile çeşitli konularda Osmanlı Devleti'ne dair bilgi verdiği başka yazıları ve padişaha, Rüstem Paşa'ya yolladığı mektuplar vb. ise henüz Türkçe'ye çevrilmemiştir. Avrupa'da özellikle Türkiye seyahatnâmesi çok ilgi uyandırdı-

ğından bu kitap üzerine birçok araştırma ve hatta tez yapılmıştır. Busbeke aynı zamanda lüle soğanlarının Hollanda'ya götürülmesini ve orada yetiştirilmesini sağlamıştır. Ayrıca, 200'den fazla elyazma kitap toplayarak, bunları Viyana'ya imparatorluk kütüphanesine vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ogier G. de Busbecq, *Türkiye'yi Böyle Gördüm* (trc. Ayşe Kurutluoğlu), İstanbul, ts. (Tercüman 1001 temel eser); J. De Saint-Génois, *Les Voyages belges du XIIIe au XVIe siècle*, Brüksel 1846, II, 1-33; J. Dalle, *Histoire de Bousbecque*, Wervik 1880; L. Peytraud, *De Legationibus A. G. Busbequii in Turciam*, Paris 1897; H. Zimmerer, *Eine Reise nach Amasien*, Ludwigshafen 1899; A. Viertel, *Busbeeks Erlebnisse in der Türkei*, Göttingen 1902; L. Détéz, "Auger de Bousbecque", *Flamands de France. Le livre du centenaire (1853-1953)*, Rijsel 1954, s. 281-289; V. Tourneur, "Quatrième centenaire de l'ambassade en Turquie d'Auger de Busbecq", *Meded Klass. Lett. Koninkl. Belg. Akademie*, Brüksel 1954, s. 411-416; *Augerius Gislelius Busbequius (1522-1591)*, Brüksel, ts.; Z. R. W. M. von Martels, *Augerius Gislelius Busbequius Leven en werk van de keizerlijke gezant aan het hof van Süleyman de Grote. Een biographische, literaire en historische studie met editie van onuitgegeven teksten*, Groningen 1989; Charrière, "Un diplomate flamand du 16e siècle à la cour de Constantinople", *Revue Nationale de Belgique*, XII, Brüksel 1844; A. Dupuis, "Études sur l'ambassade d'Auger de Bousbecque en Turquie", *Mémoires de la Société des Sciences*, IX, Lille 1862, s. 439-487; J. Bick, "Wanderungen griechischer Handschriften", *Wiener Studien*, Berlin 1912, s. 143 vd.

SEMAVİ EYİCE

BÜSELİK

Türk müzikisinde
bir perde ve basit makamın adı.

Türkçe'ye Farsça'dan girmiş olan kelime **püselik** şeklinde de kullanılmaktadır.

Büselik Perdesi. Portenin, sol anahtarına göre üçüncü çizgisi üzerine yazılan si notasının adıdır.

Büselik Makamı. Tarihi çok eskilere dayanır. Yerinde büselik beşlisine a) hüsey-nîde hicaz dördlüsü b) hüsey-nîde kürdî dördlüsü ilâvesiyle meydana gelen iki çeşit dizisi vardır. Donanımına herhangi bir ârıza işareti yazılmaz. Makamın güçlülere hüsey-nî ve cârgâh perdeleri, durağı dūgâh perdesidir. Çıkıcı seyredir. Batı müzikisindeki la minör gamına çok yakındır.

Büselik dördlüsü veya beşlisi, büselik makamının dışında birçok birleşik ma-

Büselik
makamı
dizileri